

Рецензія

на дисертацію Ковальчука Михайла Васильовича «Принципи формування предмета політології в її історії», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

Проблематика предметності політичної науки є однією із фундаментальних для означення її функціонування. Безумовно, хрестоматійні тези, які звужують предмет політології до політичної системи суспільства, закономірностей, принципів і механізмів її формування, або ж до дослідження сутності політичної влади не є вичерпними.

Предмет політичної науки у різні періоди і у межах різних методологічних традицій зводилась до відношення між індивідами та групами стосовно розподілу влади, у використанні інститутів влади, до умов, за яких політика може здійснюватися (у контексті публічної політики), зрештою до означення умов формування гегемонійного дискурсу, який задає ідеологічні основи такої предметності, etc. І це лише короткий перелік ймовірних варіантів тлумачення предмету політології.

Відповідно Ковальчук М. цілісно та методологічно обґрунтовано підходить до формування авторського концепту досліджуваної проблематики, що можна побачити вже у якісному та беззаперечному формуванні актуальності дослідження (с. 22-24).

М. В. Ковальчук побудував логічну структуру роботи, що сприяє обґрунтуванню авторського бачення проблеми. Варто зауважити, що рецензована робота характеризується ґрунтовним та критичним аналізом великої кількості джерел як зарубіжних, так і українських авторів (с. 205-219). Це дало змогу автору не лише успішно проаналізувати відомі авторські концепти, але і сформулювати свою, оригінальну дослідницьку оптику.

Вирішення актуальних проблем покладених в основу дисертаційної роботи, логічно зумовлює вибір мети, в якості якої обрано визначення основних принципів формування предмета політології (с. 25).

Реалізація мети дослідження передбачає розв'язання наступних завдань: 1) дослідити стан опрацьованості проблематики предмета політології, визначити рівень уніфікованості досліджень цієї теми; 2) проаналізувати основні парадигми визначення предмета політології відповідно до типу їх методологічних установок, включно з основними напрямками політологічних досліджень; 3) охарактеризувати основні проблеми чіткого визначення предмета політології через його динамічну природу; 4) проаналізувати методологічну різницю між предметом та об'єктом дослідження політології, окреслити межі предметного поля політології й ситуації його зміни; 5) виокремити внутрішні та зовнішні закономірності процесу концептуалізації предмета політології, охарактеризувати вплив міждисциплінарних принципів формування предметного поля науки на методологічний дискурс політології;

б) проаналізувати процес трансформації українського політологічного дискурсу крізь призму зміни дії методологічних принципів формування предмета політології (с. 25).

Зважено сформульовано об'єкт і предмет дослідження. Теоретико-методологічна основа дослідження теж сформульована цікаво, оригінально та академічно виважено, адже вона передбачає комплексний міждисциплінарний підхід із використанням пізнавального інструментарію та дослідницьких стратегій, розроблених великою кількістю авторитетних авторів (с. 26).

В ході реалізації завдань дисертаційної роботи автором сформульовано низку теоретичних положень і висновків, які варті наукової новизни (с. 27-31). До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну дослідження, на нашу думку слід віднести наступні:

- запропоновано методологічний підхід до розуміння принципів формування політологічного дискурсу та його предмета як постійної взаємодії суспільства, ідеології, науки та політичної системи, що акумулюється у часово-просторовій системі координат розвитку політичного процесу. Кожен принцип формування предмета політології є багатоконпонентним і складним у своєму функціонуванні, аніж напряду впливає на межі функціонування інших принципів. Предмет політичної науки є результатом комплексного впливу, що полягає у взаємодії всіх принципів. Політологічний дискурс набуває характеристик відкритості чи закритості, що є сигналізатором його стану й порушення рівноваги у структурі взаємовпливу методологічних принципів. Чим більша перевага дії одного з принципів, тим більше концептуалізується проблема закритості політологічного дискурсу й віддаленість предметного поля політології від реальних потреб суспільства й політичної системи;
- здійснено детальний огляд історії еволюції предметної області політології в Україні крізь призму дії принципів на її формування. Характеризується дія принципів формування предмета політології в межах політологічного дискурсу України, що простежується у трансформації ідеологічного впливу крізь політичні зміни в Україні, унаслідок чого крізь здійснення процесів демократизації й вестернізації в політичній сфері відбулася демократизація й вестернізація політичної науки. Трансформація політологічного дискурсу в межах України супроводжувалася прямою зміною детермінант формування наукового дискурсу крізь призму часово-просторового, ідеологічного і принципу соціальної прийнятності. У контексті зміни політичного дискурсу України ілюструється взаємопов'язаність усіх політичних і соціальних процесів, що напряду кристалізується у принципах формування наукового дискурсу, зокрема політологічного, і його предмета;
- розуміння предмета політології крізь призму його методологічних особливостей. Переосмислюється методологічна складність у визначенні предмета політичної науки, що пояснюється його динамічністю та непостійністю як з точки зору соціально-історичних детермінант, так і згідно конкретного типу обраної дослідником методології. Поняття «предмет» політології необхідно трансформується й уточнюється відповідно до соціальних та політичних метаморфоз у суспільстві, що відображає його соціальну природу,

унаслідок чого розширюються межі предметного поля політичної науки, що можна охарактеризувати як сталий процес. Предмет політології трактується як комплексний конструкт, що містить різноманітні аспекти проявів політичної реальності.

Ці та інші положення новизни знайшли відображення у тексті дисертації. Зокрема варто окремо відзначити глибокий підхід до розгляду стану опрацьованості предмета політології в її історії – на с. 36-40 автором обґрунтовано поділ джерел на групи А, В і С, на основі чітких критеріїв, що лише підсилює методологію дослідження.

На нашу думку, важливе теоретичне і змістовне наповнення має позиція автора щодо того, що науковець, досліджуючи суспільство, повинен розуміти, що він сам є членом суспільства, а отже він також є складовою частиною збірного об'єкта свого дослідження. Водночас нове отримане знання повинно бути об'єктивним та відповідати усім науковим вимогам, а не бути виключно проявом суб'єктивного начала дослідника. Про це йдеться, зокрема, на с. 109 дисертації.

Така позиція, приведена вже у методології дослідження, логічно розвинута автором на с. 137, де він зазначає, що ми повинні розділити ідеологію наукового процесу на два складники: власне внутрішню ідеологію наукового співтовариства; та зовнішню ідеологізацію науки, яка походить із політичної підсистеми соціальної системи і межами своїх критеріїв раціональної прийнятності строго детермінує розвиток науки й предметних областей її досліджень.

Висновки, сформульовані дисертантом, відповідають поставленим завданням, логіці викладу матеріалу. Новизна сформульованих у дисертаційній роботі наукових положень і висновків не викликають сумнівів. Водночас, на нашу думку, автору варто було ґрунтовніше зупинитися на специфіці інтерпретації предмету політології у сфері філософії політики на межі кінця ХХ - початку ХХІ ст. зокрема можна було б зробити акцент на дискурсивній теорії гегемонії Е. Лаклау і Ш. Муффа, як одному із варіантів пояснення впливу ідеології на політичну теорію. Також можна було б присвятити дослідницьку увагу концептам С. Жижека, зокрема тим, які пояснюють предметність політичної науки як через призму впливу ідеології на суспільство, так і структурно-психоаналітичним інтерпретаціям владних механізмів через діалектику пана і раба Г. Ф. В. Гегеля. Однак висловлені зауваження не є принциповими, а носять рекомендаційний характер, жодним чином не впливають на високу оцінку роботи М. Ковальчука.

За темою дослідження автором було підготовано ряд публікацій, які додатково засвідчують якість роботи. За темою дисертації опубліковано 12 наукових праць: із них 3 – наукові статті у вітчизняних фахових виданнях з політичних наук, 1 – наукова стаття в зарубіжних виданнях, 1 – розділ у колективній монографії, 7 – тез доповідей на науково-практичних конференціях.

За результатами перевірки дисертаційної роботи М. В. Ковальчука наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових запозичень. Навмисних спотворень не виявлено.

Звідси можна зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

Результати дисертаційного дослідження містять концептуальні розробки, які суттєво збагачують методологічний інструментарій дослідження теоретичних та прикладних проблем предметності політичної науки. Сформульовані у дисертаційній роботі наукові положення, висновки та рекомендації ґрунтуються на теоретичних і методологічних засадах політичної науки через призму історії політичної науки, що лише підкреслює складність виконаної роботи.

Підсумовуючи можна стверджувати, що запропонована до розгляду дисертація Ковальчука Михайла Васильовича «Принципи формування предмета політології в її історії», є цікавим, самостійним та оригінальним дослідженням, яке повною мірою демонструє професійно-наукову зрілість та методологічну грамотність автора. Зміст дисертації, поставлені завдання відповідають вимогам, які висуваються до здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія, з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Дисертаційна робота Ковальчука М.В. на тему «Принципи формування предмета політології в її історії» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, послідовністю, науковою цінністю, теоретичною й практичною значущістю здобутих результатів відповідає спеціальності 052 «Політологія» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Отже, здобувач Ковальчук Михайло Васильович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Рецензент:

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії політичної науки
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Андрій ГАРБАДИН